

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Кафедра історії, політології і міжнародних відносин

Кафедра політології

Дипломна робота

на тему:

«Аналіз загроз і перспектив глобального розвитку в діяльності Римського клубу»

Студентки курсу, групи П-41 Рубан Галини

Керівник: доцент кафедри політичних інститутів та процесів

Геник Микола Антонович

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

Члени комісії: _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

м. Івано-Франківськ – 2024 рік

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Римський клуб як неурядова організація.....	10
1.1. Історія створення та передумови виникнення.....	10
1.2 Ідеї Римського клубу.....	21
Розділ 2. Доповіді Римського клубу про загрози глобального розвитку.....	34
2.1. Світова динаміка – загальний підхід організації до аналізу та розуміння глобальних проблем.....	34

2.2. "Межі зростання" - попередження про ресурсні обмеження.....	36
2.3.«Перша світова революція» - концепція Римського клубу.....	41
Розділ 3. Перспективи та сценарії глобального розвитку за Римським клубом.....	48
3.1.Загрози глобального розвитку.....	48
3.2.Перспективи глобального розвитку.....	49
3.3.Концепція сталого розвитку у глобальному вимірі як утілення ідеї світової держави.....	50
Розділ 4. Значення та вплив діяльності Римського клубу.....	53
4.1. Досягнення Римського клубу.....	53
4.2Критика, дискусії та підтримка.....	54
Висновок.....	56
Список використаної літератури.....	57

Вступ

Актуальність: В наш час, коли світ зіштовхується з найважливішими викликами у своїй історії, дослідження та ініціативи Римського клубу набувають особливого значення. Вивчення його ідей та рекомендацій дозволить нам краще зрозуміти сучасний світ та сприяти його подальшому розвитку в більш сталому та гармонійному напрямку.

Мета: Римський клуб став унікальним явищем і своєрідним проривом у міждисциплінарному осмисленні глобальних проблем сучасності задля забезпечення гідного майбутнього людства.

Вивчення історії виникнення, розвитку та діяльності Римського клубу є важливим із кількох причин:

1. *Усвідомлення глобальних проблем людства.* Римський клуб одним із перших привернув увагу світової громадськості до системних загроз існуванню людської цивілізації - екологічної кризи, вичерпання ресурсів, перенаселення тощо. Це сприяло формуванню глобального мислення.
2. *Розвиток міждисциплінарних досліджень.* Клуб став провідником застосування системного підходу та інтеграції знань з різних галузей для комплексного аналізу викликів людству. Це стимулювало міжгалузеву співпрацю вчених.
3. *Становлення концепції сталого розвитку.* Ідеї та доповіді Римського клубу заклали підвалини для розробки концепції сталого розвитку як альтернативи нав'язаній моделі безмежного економічного зростання.
4. *Роль недержавних організацій.* Римський клуб продемонстрував можливість впливу незалежних "мозкових центрів" на формування глобального порядку денного та громадську думку.
5. *Передбачення майбутніх сценаріїв.* Завдяки моделюванню та прогнозуванню, клуб змушував світову спільноту замислитися над можливими драматичними наслідками політики status quo.
6. *Вплив на політику та міжнародні організації.* Діяльність Римського клубу сприяла переорієнтації багатьох урядів та організацій на пріоритети сталого розвитку.
7. *Історичне розуміння.* Римський клуб був заснований у 1968 році, і його діяльність за цей період відображає ключові тенденції та ідеї, які вплинули на глобальну політику, економіку та екологію. Вивчення його

історії дозволяє краще зрозуміти контекст та перспективи розвитку міжнародних відносин.

8. *Аналіз глобальних проблем.* Римський клуб вивчав і аналізував глобальні проблеми, такі як зміна клімату, перенаселеність, вичерпання ресурсів та інші. Дослідження його публікацій та звітів може допомогти розуміти сутність цих проблем та можливі шляхи їх вирішення.
9. *Сталість і інновації.* Римський клуб активно працював над пошуком сталих стратегій та інноваційних рішень для глобальних проблем. Вивчення його діяльності може допомогти здобути нові ідеї та підходи до розв'язання сучасних викликів.
10. *Політичний аналіз.* Діяльність Римського клубу і його публікації часто мають великий вплив на політику та стратегії розвитку різних країн та міжнародних організацій. Вивчення його ролі в політичному процесі може допомогти зрозуміти механізми прийняття рішень та вплив на формування глобальної агенди.

Отже, вивчення розвитку та діяльності Римського клубу може бути корисним для розуміння глобальних викликів, пошуку сталих стратегій та інноваційних рішень, а також аналізу політичного впливу та ролі міжнародних організацій у формуванні світового порядку.

Із поставленої мети впливають завдання:

1. Вивчити *передумови та історію* створення Римського клубу, його засновників, ключових членів та ідейних натхненників.
2. Проаналізувати *головні цілі та місію*, з якими утворювався Римський клуб, його концептуальні засади та підходи до вирішення глобальних проблем людства.

3. Дослідити змістовні *напрямки роботи* клубу: екологія, зростання населення, економічний розвиток, глобальне управління тощо. Вивчити ключові доповіді, звіти та публікації.
4. Вивчити *методологію та інструментарій*, який застосовувався клубом: системний аналіз, моделювання, прогнозування, сценарне планування.
5. Оцінити *внесок* Римського клубу в розробку концепції сталого розвитку, формування глобального порядку денного.
6. Проаналізувати *ефективність впливу* клубу на міжнародні організації, уряди, політиків, експертне та наукове середовище.
7. Відстежити *еволюцію ідей* та підходів клубу з плином часу, зміни пріоритетів та методів роботи.
8. Висвітлити *критику та дискусії* навколо ідей Римського клубу, оцінки його діяльності різними групами інтересів.
9. Дослідити *внутрішню структуру*, механізми фінансування та управління в рамках клубу.
10. Оцінити *значення та актуальність* спадщини Римського клубу для вирішення сучасних глобальних проблем людства.

Комплексне вивчення усіх цих аспектів дозволить глибше зрозуміти феномен і вплив Римського клубу на світовий порядок денний сталого розвитку.

Об'єкт дослідження: Об'єктом нашого дослідження буде сам Римський клуб як неурядова міжнародна організація.

В процесі дослідження об'єктами виступають також:

1. Сам *Римський клуб* як формальна організаційна структура - його історія створення, статuti, керівні органи, система членства тощо.

2. *Засновники та провідні члени Римського клубу* - Ауреліо Печчеї, Александр Кінг, Денніс Медоуз, Джей Форрестер та інші визначні постаті, їхні ідеї та внесок.
3. *Фундаментальні доповіді, звіти та публікації Римського клубу* - "Межі зростання", "Людство у відчаї", "Перед безоднею" тощо.
4. *Методологія та інструментарій*, який застосовувався Римським клубом - системний аналіз, комп'ютерне моделювання, глобальні прогнози та сценарії.
5. *Тематичні напрямки діяльності клубу* - екологічні проблеми, виснаження ресурсів, зростання населення, економічні моделі розвитку тощо.
6. *Вплив ідей та діяльності Римського клубу на міжнародні організації, уряди, наукові кола, громадську думку.*
7. *Внутрішня організація та механізми фінансування Римського клубу.*
8. *Критика та дискусії* навколо діяльності Римського клубу з боку різних зацікавлених сторін.
9. *Наукова спадщина та актуальність ідей Римського клубу в сучасних умовах.*

Таким чином, об'єктом комплексного дослідження є сам Римський клуб у всіх його проявах як унікального явища в осмисленні глобальних проблем людства.

Предмет дослідження: предметом нашого дослідження будуть різні аспекти, пов'язані з цією діяльністю. Зокрема:

1. *Концептуальні засади та ідейні принципи*, на яких ґрунтувалася робота Римського клубу - системний підхід, міждисциплінарність, врахування глобальних взаємозв'язків та довгострокових наслідків.

2. *Методологія досліджень*, що застосовувалася Римським клубом - комп'ютерне моделювання, сценарне прогнозування, системний аналіз складних процесів тощо.
3. *Тематичні напрямки та зміст досліджень* Клубу - екологічні проблеми, вичерпання ресурсів, зростання населення, економічні моделі розвитку, глобальне управління та ін.
4. *Еволюція підходів, пріоритетів та ключових ідей* Римського клубу в різні періоди його діяльності.
5. *Механізми впливу Клубу на формування громадської думки*, порядку денного міжнародних організацій, політику урядів різних країн тощо.
6. *Внутрішня організаційна структура*, система членства та управління Римським клубом.
7. *Дискусії та критика* діяльності Клубу з боку різних зацікавлених сторін.
8. *Наукова спадщина та актуальність ідей* Римського клубу для вирішення сучасних глобальних викликів людства.
9. *Роль Римського клубу* у становленні концепції сталого розвитку та формуванні глобального екологічного руху.
10. *Порівняльний аналіз* методів та ефективності Римського клубу з іншими "мозковими центрами" та групами експертів.

Отже, предметом дослідження є різноманітні аспекти діяльності Римського клубу як унікального феномену в осмисленні глобальних проблем людства.

Стан теоретичної розробки проблеми:

Методи дослідження: При дослідженні діяльності Римського клубу можна використовувати різноманітні методи, як якісні, так і кількісні. Ось основні методи, застосовані мною:

1. *Аналіз документів* - ретельне вивчення фундаментальних доповідей, звітів, публікацій Римського клубу, протоколів засідань, матеріалів зустрічей та конференцій.
2. *Бібліографічний аналіз* - опрацювання наукових статей, монографій, присвячених діяльності Римського клубу, його концепціям та методологіям.
3. *Контент-аналіз* - систематичний якісний та кількісний аналіз змісту документів і публікацій Клубу для виявлення ключових ідей, тем, підходів.
4. *Біографічний метод* - дослідження життя, поглядів та внеску засновників і провідних членів Клубу, таких як Ауреліо Печчеї, Джей Форрестер, Денніс Медоуз.
5. *Порівняльний аналіз* - зіставлення підходів, методології та рекомендацій Римського клубу з іншими подібними організаціями та "мозковими центрами".
6. *Моделювання та сценарний аналіз* - використання методів комп'ютерного моделювання і прогнозування, які застосовував Клуб, для аналізу його висновків.
7. *Кейс-стаді* - глибоке вивчення конкретних доповідей або проектів Римського клубу як окремих випадків.
8. *Інтерв'ювання* - збір якісних даних шляхом опитування колишніх і нинішніх членів Клубу, експертів, дослідників цієї тематики.

9. *Статистичний аналіз* - використання кількісних методів і показників для оцінки впливу Клубу на різні процеси та тренди у світі.

10. *Конкретні соціологічні методи* - опитування, фокус-групи для вивчення громадської думки та сприйняття ідей Римського клубу.

Застосування різноманітних якісних і кількісних методів дослідження дозволить досягти більш глибокого та збалансованого розуміння феномену Римського клубу.

Розділ 1. Римський клуб як неурядова організація

1.1. Історія створення та передумови виникнення

Римський клуб являє собою некомерційну організацію, що займається дослідженням проблем сталого розвитку та впливу людської діяльності на навколишнє середовище. Він був заснований у 1968 році в Римі і складається з групи експертів, які працюють над аналізом і прогнозуванням глобальних проблем.

Як і будь-яка інша історична подія заснування Римського клубу мало ряд *передумов*. Які потрібно розглянути, щоб розуміти, в яких умовах зароджувалася організація.

Першим хочу відзначити найочевидніше: *науково-технічний прогрес і його наслідки*. У 1960-х роках людство зробило величезний стрибок у науково-технічному розвитку, зокрема у сферах ядерної енергетики, космічних досліджень, інформаційних технологій. Водночас це породило низку проблем і загроз, таких як забруднення навколишнього середовища, загроза ядерної війни, виснаження ресурсів. Зростання населення та урбанізація У цей період світ переживав безпрецедентне зростання населення та стрімку урбанізацію. Це створювало нові виклики щодо забезпечення людей ресурсами, житлом, роботою тощо.

Наступний фактор - *зміна клімату і екологічні проблеми*. Проблеми зміни клімату, забруднення повітря, води, руйнування екосистем ставали все більш очевидними і вимагали глобальних підходів до їх вирішення.

Не нова проблема *нерівність і бідність*. Величезний розрив у рівнях економічного розвитку та добробуту між країнами світу породжував соціальну нерівність, конфлікти та загрозові міграційні процеси.

Зумовлена стрімким розвитком цивілізації, *відчуття глобальної взаємозалежності*. Завдяки технологічному прогресу в транспорті та комунікаціях світ ставав все більш взаємопов'язаним, і ця глобальна взаємозалежність вимагала нових форм міжнародної співпраці.

А також *активізація громадських рухів*. У 1960-х роках відбулося поживлення екологічних, антивоєнних, правозахисних рухів, які привертати увагу до глобальних проблем.

Саме усвідомлення цих викликів планетарного масштабу спонукало групу видатних вчених, підприємців та громадських діячів об'єднатися в Римський клуб для комплексного дослідження загроз та шляхів сталого розвитку людства.

Отож розуміючи передумови, ми можемо виділити *причини*, які спонукали об'єднатись в мозковий штурм.

Усвідомлення глобальних викликів людству. Наприкінці 1960-х років серед провідних мислителів того часу зросло розуміння, що людство стикається з безпрецедентними глобальними проблемами, такими як стрімке зростання населення, виснаження природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища. Ці виклики потребували комплексного аналізу та пошуку рішень у світовому масштабі.

Незадоволеність традиційними підходами. Засновники Римського клубу вважали, що традиційні наукові, політичні та економічні підходи були недостатніми для вирішення нагальних проблем людства. Потрібен був новий, міждисциплінарний погляд на ситуацію.

Потреба в довгостроковому баченні. Клуб був створений для вироблення довгострокового стратегічного бачення майбутнього людства, замість зосередження лише на короткострокових цілях та інтересах окремих країн чи регіонів.

Необхідність громадської уваги. Засновники Римського клубу прагнули привернути увагу світової громадськості до глобальних проблем і стимулювати дискусії щодо шляхів їх вирішення.

Об'єднання провідних мислителів. Клуб об'єднав впливових особистостей з різних країн - вчених, політиків, підприємців, громадських діячів, щоб спільно працювати над глобальними викликами.

Таким чином, Римський клуб став однією з перших неурядових організацій, яка закликала до системного розгляду глобальних проблем людства та пошуку шляхів сталого розвитку в планетарному масштабі.

Ініціатором заснування Римського клубу вважається італійський промисловець та громадський діяч Аурельйо Печчеї.

Аурельйо Печчеї (1908-1984) був впливовою фігурою у промисловості та бізнесі Італії після Другої світової війни. Він очолював компанію Fiat і був головою ради директорів Olivetti. Проте Печчеї був не лише успішним бізнесменом, а й мислителем з широкими гуманістичними поглядами.

У 1960-х роках Печчеї все більше усвідомлював масштаби глобальних проблем, з якими стикалося людство, таких як перенаселення, виснаження ресурсів, зміна клімату. Він вважав, що традиційні підходи та інституції є неспроможними ефективно долати ці виклики.

У 1968 році Аурельйо Печчеї зібрав у своєму маєтку під Римом групу провідних вчених, дипломатів, промисловців та громадських діячів з різних країн світу. Саме ця зустріч поклала початок створенню неформальної організації, яка згодом отримала назву "Римський клуб".

Серед *ключових ідей* Печчеї, які лягли в основу діяльності Клубу, були:

Необхідність міждисциплінарного підходу до вивчення глобальних проблем.

Прагнення до об'єктивного наукового аналізу процесів, що відбуваються у світі.

Акцент на пошуку стратегій для забезпечення сталого розвитку людства в довгостроковій перспективі.

Аурельйо Печчеї очолював Римський клуб до своєї смерті у 1984 році і зробив значний внесок у його становлення та діяльність на початковому етапі.

З доступних джерел можна зробити певні висновки про *засади і принципи* діяльності Клубу на початковому етапі.

По-перше, *відсутність формальної структури*. Римський клуб був задуманий не як типова організація, а радше як вільне об'єднання провідних вчених, дослідників, громадських діячів для обговорення глобальних проблем. Він не мав класичної ієрархічної структури.

По-друге, *відкрите членство*. До Клубу долучалися за особистими запрошеннями чи рекомендаціями вже існуючих членів. Не було жорстких формальних вимог до членства.

По-третє, *фінансування за рахунок членських внесків*. Діяльність Клубу фінансувалася переважно за рахунок добровільних пожертв і внесків самих членів.

По-четверте, *гнучкість у визначенні цілей і завдань*. Засадничі цілі Клубу - глобальний аналіз і прогнозування, пошук шляхів сталого розвитку - були сформульовані досить широко, без жорстких рамок.

По-п'яте, акцент на комунікацію і поширення ідей. З самого початку діяльність Клубу передбачала активну комунікацію з громадськістю, владними колами різних країн для популяризації своїх ідей.

По-шосте, міжнародний і міждисциплінарний характер. Члени Клубу представляли різні країни і галузі знань, що мало забезпечити різнобічний аналіз глобальних питань.

Таким чином, перший "статут" Римського клубу був радше сукупністю гнучких принципів та засад співпраці зацікавлених особистостей з метою дослідження загроз і перспектив розвитку людства.

Хоча Римський клуб і не мав офіційно затвердженого кодексу етичних правил, проте його діяльність базувалася на певних етичних принципах і цінностях, які неформально підтримувалися членами організації. Серед ключових етичних засад Римського клубу можна виділити наступні пункти.

Об'єктивність і незаангажованість досліджень. Клуб прагнув до максимально неупередженого і об'єктивного наукового аналізу глобальних проблем, уникаючи вузьконаціональних чи корпоративних інтересів.

Орієнтація на благо людства в цілому. Пріоритетом для Клубу було добробут і сталий розвиток всього людства, а не окремих країн чи груп. Це відображало його планетарний, глобалістський світогляд.

Прагнення до миру та міжнародної співпраці. Римський клуб виступав проти конфліктів, війн, підтримував ідеї діалогу, взаєморозуміння і співробітництва між народами заради спільного майбутнього.

Збереження довкілля та ресурсів. Велика увага приділялася питанням захисту навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів, боротьби зі змінами клімату.

Відкритість до дискусії та критики. Хоча погляди Клубу і були новаторськими, його члени були відкриті до діалогу, конструктивної критики і альтернативних думок.

Незалежність від політичних та фінансових впливів. Завдяки відсутності державного фінансування, Римський клуб намагався зберігати незалежність від зовнішніх політичних і фінансових впливів.

Акцент на довгострокове планування. На відміну від багатьох інших інституцій, Клуб зосереджувався не на короткострокових, а на стратегічних довгострокових цілях для майбутніх поколінь.

Таким чином, хоча й неформально, етичні настанови Римського клубу визначали його прагнення до об'єктивності, загальнолюдських цінностей, збереження довкілля та пошуку шляхів сталого розвитку в глобальних масштабах.

З 1968 року пройшло багато часу. Тобто клуб провадить свою діяльність ось уже 56 років. За цей час він пройшов свою природню еволюцію. І ось детальніші етапи його розвитку.

Становлення (1968-1972). На цьому етапі Клуб сформувався як неформальна група провідних вчених, підприємців та громадських діячів з різних країн світу. Головною метою було усвідомлення та аналіз глобальних викликів людства.

Ключовим досягненням стала публікація доповіді "Межі зростання" в 1972 році, яка викликала широкий резонанс.

Інституціоналізація (1973-1983). Після успіху першої доповіді, Римський клуб почав розбудовувати більш сталу організаційну структуру. З'явилися регулярні збори, робочі групи, щорічні конференції. Клуб випустив низку інших резонансних доповідей: "Людство на роздоріжжі" (1974), "Переструктурування міжнародного порядку" (1976).

Криза та оновлення (1984-1990). Смерть засновника Аурельйо Печчеї в 1984 році спричинила певну кризу в діяльності Клубу. Однак наприкінці 1980-х він пережив процес оновлення, залучивши нових впливових членів. З'явилися нові доповіді: "Револьюційна багатовимірна перспектива" (1989) та ін.

Розширення тематики (1991-2000). У 1990-х роках Римський клуб почав досліджувати ширше коло питань: інформаційні технології, глобалізація, культурна різноманітність. Опубліковані праці: "Фактор чотири" (1997), "Межі конкурентоспроможності" (1995).

Сучасний період (2001-донині). З початку 2000-х діяльність Клубу зосереджується на проблемах сталого розвитку, змін клімату, нових джерел енергії. Видані доповіді: "Фактор п'ять" (2009), "Come On!" (2017). Триває пошук рішень глобальних викликів з урахуванням нових реалій.

Загалом, за свою історію Римський клуб пройшов шлях від вільного об'єднання до відносно сталої організації, розширив коло досліджуваних тем, але зберіг орієнтацію на довгострокові прогнози та глобальні перспективи розвитку людства.

Римський клуб продовжує свою діяльність і в наші дні, хоча і з певними змінами порівняно з початковим періодом свого існування. Ось деякі ключові аспекти функціонування Римського клубу на сучасному етапі.

Членство. Наразі Римський клуб налічує близько 100 членів з різних країн світу. Це переважно відомі вчені, політики, підприємці, громадські діячі. Членство є персональним і базується на рекомендаціях діючих членів.

Організаційна структура. Клуб залишається неформальною організацією без чіткої ієрархії. Проте з'явилися певні організаційні елементи - виконавчий комітет, президент, віце-президенти, штаб-квартира в Цюриху.

Фінансування. Як і раніше, Римський клуб фінансується за рахунок членських внесків, грантів та пожертв приватних осіб і організацій. Він не отримує державного фінансування.

Тематика досліджень. Останнім часом Клуб зосереджується на питаннях сталого розвитку, боротьби зі змінами клімату, використання відновлюваних джерел енергії, подолання бідності тощо.

Публікації. Римський клуб продовжує випускати програмні доповіді з актуальних проблем глобального розвитку. Зокрема, у 2017 році була опублікована доповідь "Come On!" з викликами та рекомендаціями для досягнення сталого майбутнього.

Заходи та комунікації. Клуб організовує щорічні зустрічі, конференції, круглі столи, бере участь у медіа-заходах для поширення своїх ідей серед громадськості та владних кіл.

Партнерства. Римський клуб співпрацює з різними ООНівськими організаціями, урядами, науковими центрами, громадськими об'єднаннями для реалізації своїх ініціатив.

Отже, зберігаючи свій неформальний і незалежний характер, Римський клуб продовжує відігравати роль глобального "мозкового центру", привертаючи увагу до нагальних проблем людства та пропонуючи шляхи їх вирішення.

Функції. Діяльність Римського клубу включає в себе кілька ключових аспектів.

Дослідницька та аналітична робота: Римський клуб веде дослідження та аналіз глобальних проблем, таких як зміна клімату, екологічна криза, демографічні тенденції, енергетична безпека тощо. Ці дослідження базуються на наукових підходах та експертних оцінках.

Створення сценаріїв та прогнозування: Римський клуб розробляє різні сценарії розвитку подій, щоб допомогти урядам та міжнародним організаціям приймати управлінські рішення з урахуванням можливих майбутніх тенденцій.

Створення рекомендацій: На основі проведених досліджень та аналізу Римський клуб розробляє рекомендації та стратегії для урядів, міжнародних організацій та громадськості щодо ефективного вирішення глобальних проблем.

Підвищення обізнаності та освіти: Римський клуб працює над підвищенням обізнаності громадськості та освітньої роботи з питань сталого розвитку, сприяючи усвідомленню глобальних проблем та поширенню інформації про можливі шляхи вирішення цих проблем.

Форум для обміну думками та співпраці: Римський клуб створює можливості для експертів, політиків, активістів та представників бізнесу зі всього світу для обміну думками, ідеями та досвідом у галузі сталого розвитку та боротьби з глобальними проблемами.

Отже, Римський клуб виконує важливу функцію як платформа для аналізу, досліджень та співпраці у сфері сталого розвитку та глобальних викликів.

Хочу додати, що знання історії створення Римського клубу дозволяє зробити декілька важливих висновків.

По-перше, створення Римського клубу свідчить про те, що глобальні проблеми потребують глобальних відповідей. Історія цієї організації підкреслює необхідність співпраці та координації зусиль всіх країн та секторів суспільства для вирішення нагальних проблем.

По-друге, ми бачимо важливість наукового підходу. Римський клуб створено на основі наукового підходу до аналізу глобальних проблем та пошуку шляхів їх вирішення. Це підкреслює важливість наукових досліджень та експертної думки в розробці стратегій для сталого розвитку.

По-третє, створення Римського клубу нагадує нам про наявність глобальних викликів, таких як зміна клімату, екологічні кризи, демографічні зміни та інші, які вимагають уваги та негайних дій.

Отже, знання історії створення Римського клубу допомагає нам краще розуміти необхідність глобальної співпраці та наукового підходу в боротьбі з глобальними проблемами.

1.2.Ідеї Римського клубу

За десятиліття існування, Римський клуб став не лише символом інтелектуального діалогу, а й примикає до глобального форуму, де обговорюються найбільш складні проблеми сучасності.

Від своїх початків, Римський клуб ніколи не втрачав свого прагнення впливати на глобальні виклики та змінити сучасний світ до кращого. Аналізуючи доповіді, можемо виділити головні ідеї Римського клубу.

Одним із питань, яким Римський клуб приділяв значну увагу є продовольство, енергія та сировина у контексті обмежених ресурсів планети.

Ось основні ідеї та пропозиції клубу щодо цих критично важливих галузей:

Продовольство:

Попереджали про загрози продовольчої кризи через зростання населення та деградацію сільськогосподарських угідь.

Закликали до сталих методів ведення сільського господарства, таких як органічне землеробство, краще управління ґрунтами та водними ресурсами.

Пропонували перегляд моделей споживання їжі та зменшення харчових відходів.

Наголошували на необхідності зберігати та відновлювати біорізноманіття для продовольчої безпеки.

Енергія:

Критикували залежність від викопних видів палива (нафта, газ, вугілля) як обмежених і згубних для довкілля джерел енергії.

Закликали до переходу на відновлювані джерела енергії, такі як сонячна, вітрова, геотермальна, гідроенергія.

Пропонували підвищувати енергоефективність у всіх сферах діяльності людини.

Наголошували на потребі досліджень та розробок у галузі альтернативних джерел енергії.

Сировина:

1. Попереджали про виснаження невідновлюваних ресурсів, таких як метали, мінерали через зростаючу індустріалізацію.

2. Закликали до збереження ресурсів шляхом рециркуляції, повторного використання та ефективнішого споживання.
3. Пропонували переорієнтуватись на використання відновлюваних матеріалів та біопродуктів.
4. Наголошували на необхідності зниження матеріаломісткості промислового виробництва.

Загалом, ідеї Римського клубу щодо цих сфер були спрямовані на пошук більш сталих способів забезпечити потреби людства в їжі, енергії та матеріалах із мінімальним тиском на обмежені ресурси планети.

Наступною є ідея **"революційного гуманізму"**. Вона була висунута Римським клубом як концепція, що закликає до радикальної трансформації людських цінностей та відносин з метою забезпечення сталого майбутнього для людства. Ось основні положення цієї концепції:

1. Нова система цінностей - Клуб стверджував, що домінуюча система матеріалістичних цінностей, заснована на безмежному економічному зростанні та споживанні, є нездоровою та неприйнятною. Замість цього вони закликали до цінностей поміркованості, співпраці та гармонії з природою.
2. Усвідомлення зв'язку людини з природою - Центральною ідеєю була необхідність визнання взаємозалежності між людиною та навколишнім середовищем, а також обмежених можливостей планети підтримувати безконтрольне зростання.

3. Зміна способу мислення - Клуб наполягав на потребі відмовитися від лінійного, вузькопрагматичного мислення та перейти до системного, цілісного розуміння складних взаємозв'язків у світі.

4. Нові моделі розвитку - Революційний гуманізм передбачав відхід від традиційної парадигми економічного зростання на користь моделей "сталого розвитку", які б збалансували потреби людини з обмеженими ресурсами природи.

5. Пріоритет якості життя - Замість максимізації матеріального багатства, гуманізм наголошував на пріоритеті нематеріальних цінностей - здоров'я, освіти, гармонійних стосунків та якості життя для всіх.

6. Глобальна солідарність - Концепція закликала до відчуття глобальної спільності людства та солідарної відповідальності за майбутнє планети.

Таким чином, революційний гуманізм був спробою Римського клубу окреслити нову філософію і систему цінностей, необхідних для виживання людства в гармонії з обмеженими ресурсами Землі. Це була провокативна концепція, що закликала до фундаментальної трансформації світогляду та пріоритетів розвитку.

Ідеї, які пов'язані з їхньою більш широкою концепцією "революційного гуманізму" та переосмисленням людських цінностей і пріоритетів розвитку. Концепти Римського клубу щодо свободи та насильства.

Щодо свободи, Римський клуб наголошував на важливості свободи у її найширшому розумінні - як свободи від гноблення, бідності, хвороб та

деградації довкілля. Вони критикували використання свободи лише як виправдання безмежного матеріального споживання, що призводить до виснаження ресурсів і порушення свободи майбутніх поколінь. Натомість клуб закликав до відповідальної свободи, зосередженої на забезпеченні гідного життя для всіх у гармонії з природою.

Щодо насильства, Римський клуб вважав, що структурне насильство у формі бідності, соціальної нерівності та пригноблення навколишнього середовища є такими ж згубними, як і пряме фізичне насильство. Вони закликали до ненасильницьких підходів у вирішенні конфліктів та формуванні миролюбної культури, заснованої на діалозі, взаєморозумінні та повазі до всіх форм життя.

Клуб також попереджав, що продовження нинішніх нестійких моделей розвитку може призвести до широкомасштабного насильства та конфліктів через боротьбу за обмежені ресурси. Вони вбачали в концепції "революційного гуманізму" шлях до мирної трансформації цінностей та суспільних пріоритетів задля уникнення такого сценарію.

Загалом, дискурс Римського клубу підкреслював необхідність переосмислити ідеї свободи та ненасильства у контексті обмежених можливостей планети забезпечувати безмежне матеріальне зростання. Вони закликали до відповідальної свободи та ненасильницьких підходів, що гарантуватимуть справедливий розвиток для всього людства в гармонії з природою.

Римський клуб висунув низку пропозицій, що стосуються питань суверенітету та глобалізму в контексті вирішення глобальних проблем людства. Ось основні положення цих ідей:

Від національного суверенітету:

- Клуб визнавав, що абсолютний національний суверенітет є застарілою концепцією в епоху транскордонних викликів, таких як зміна клімату, міграція, виснаження ресурсів.
- Вони стверджували, що жодна країна більше не може претендувати на повний суверенітет у питаннях, що мають глобальні наслідки.
- Наголошували на необхідності обмеження національного суверенітету задля колективних дій в ім'я виживання людства.

До глобального врядування:

- Римський клуб закликав до формування систем глобального врядування, здатних вирішувати проблеми, що виходять за рамки національних кордонів.
- Вони пропонували створення наднаціональних установ з реальними виконавчими повноваженнями у сферах, критичних для виживання людства.
- Наполягали на розробці глобальних рамкових угод та стратегій із залученням усіх країн для вирішення спільних проблем.

Реформа ООН та нові форми співпраці:

- Клуб наголошував на необхідності реформувати ООН для посилення її ролі та ефективності в глобальному управлінні.
- Закликав до більш інклюзивних та гнучких форм міжнародного співробітництва за участю недержавних суб'єктів.
- Підкреслював важливість розвитку "глобальної солідарності" як спільного світогляду людства.

Римський клуб також висловлював стурбованість стосовно проблеми **надмірного зростання світового населення** та його впливу на обмежені ресурси планети.

Ідеї клубу щодо обмеження розмноження включали:

1. Необхідність стабілізації чисельності населення. У доповіді "Межі зростання" 1972 року клуб попереджав, що експоненціальне зростання населення разом зі зростанням індустріалізації та споживання невідновлюваних ресурсів неминуче призведе до колапсу.
2. Заклики до поступового зниження рівня народжуваності у світовому масштабі. Клуб не вказував на конкретні цільові показники, але наголошував на важливості узгоджених зусиль для стримування зростання населення.
3. Пропозиції інвестувати в освіту жінок, планування сім'ї та репродуктивні права. Ці заходи вважалися ключовими для забезпечення добровільного контролю над народжуваністю.
4. Застереження проти політики примусової контрацепції чи абортів. Хоча клуб і виступав за обмеження розмноження, він рішуче відкидав будь-які форми насильницьких дій у цій сфері.
5. Заклики до змін у ставленні та цінностях щодо розміру сім'ї. Клуб стверджував, що культурні норми та переконання повинні еволюціонувати в бік меншої кількості дітей.

Треба зазначити, що хоча ідеї щодо контролю над народжуваністю були контрверсійними, Римський клуб наголошував на добровільних та поступових підходах, а не на примусових заходах. Загалом їхня мета полягала в сприянні

усвідомленню проблеми та необхідності узгоджених дій для досягнення стабільної чисельності населення.

Ще Римський клуб висунув низку ідей та пропозицій щодо необхідності **глобального управління природними ресурсами** в контексті їх обмеженості та наростаючого тиску від зростаючого населення і економічної діяльності людства. Ось основні з них:

1. Створення глобальної системи моніторингу стану ресурсів - клуб закликав до формування міжнародної мережі збору даних про наявність, споживання та відновлювану здатність природних ресурсів у світовому масштабі.
2. Міжнародні квоти та обмеження на споживання ресурсів - пропонувалося встановити обґрунтовані ліміти на споживання невідновлюваних ресурсів із розподілом відповідних квот між країнами.
3. Міжнародні угоди щодо спільного використання ресурсів - клуб виступав за розробку правових режимів для спільного управління і використання обмежених глобальних ресурсів у міжнародних територіях та акваторіях.
4. Створення наднаціональних органів управління - пропонувалося сформувати міжнародні органи з реальними виконавчими повноваженнями щодо управління критично важливими ресурсами в інтересах усього людства.
5. Глобальні механізми перерозподілу ресурсів - клуб наполягав на створенні систем для справедливого перерозподілу дефіцитних ресурсів між багатими та бідними країнами.

6. Інвестиції у відновлювані джерела та альтернативи - закликав до масштабних інвестицій у розвиток відновлюваних джерел енергії, а також пошук альтернатив невідновлюваним сировинним ресурсам.

7. Глобальна стратегія збереження ресурсів - пропонувалося розробити узгоджену стратегію з акцентом на ресурсоефективність, рециркуляцію матеріалів та мінімізацію відходів.

Ідеї Римського клубу визнавали, що національні підходи є недостатніми для управління спільними ресурсами планети, і наголошували на необхідності глобального співробітництва та координованих дій задля сталого використання цих обмежених ресурсів.

Шість цілей для людства. Ідеї шести цілей революційного гуманізму Аурелліо Печчеї зародились у ньому поступово через його багаторічний досвід та роздуми над глобальними викликами, що постали перед людством у другій половині 20 століття.

Вперше він оприлюднив концепцію "революційного гуманізму" зі своїми шістьма цілями у книзі "Передумови культурної революції" (1973). Але найбільш повно ці ідеї були викладені у його найвідомішій праці "Людські якості" (1977).

Таким чином, цілі Печчеї постали не на порожньому місці, а узагальнили актуальні дискусії того часу навколо проблем зростання населення, вичерпності ресурсів, забруднення довкілля, зростаючої нерівності між країнами тощо. Печчеї об'єднав ці проблеми в цілісну концепцію, покликану змінити світогляд та спосіб життя людства перед лицем глобальних загроз.

- 1. Зовнішні межі:** Ця ціль спрямована на визначення та захист зовнішніх кордонів території, країни чи групи країн. Це може включати міжнародні договори про кордони, державну політику щодо міграції та беженців, а також заходи з міжнародної безпеки.
- 2. Внутрішні межі:** Ця ціль спрямована на встановлення і підтримку внутрішніх норм, правил та механізмів управління, які дозволяють забезпечити стабільність, порядок і справедливість всередині країни чи спільноти.
- 3. Культурна спадщина:** Ця ціль ставить перед собою мету збереження та захисту культурної спадщини, такої як мова, традиції, мистецтво, архітектура та інші аспекти культури, які формують ідентичність та спільні цінності суспільства.
- 4. Світове співтовариство:** Ця ціль ставить перед собою мету побудови міжнародних відносин, співпраці та взаєморозуміння між країнами та регіонами світу з метою вирішення глобальних викликів і досягнення миру та стабільності.
- 5. Людське житло:** Ця ціль ставить перед собою мету забезпечення належних умов проживання для всіх людей, включаючи доступ до житла, інфраструктури та послуг, які забезпечують безпеку та комфорт.
- 6. Виробнича система:** Ця ціль ставить перед собою мету покращення виробничих процесів та систем у великому масштабі, щоб забезпечити сталий розвиток, ефективне використання ресурсів та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище.

Ці цілі можуть бути розглянуті як ключові аспекти сталого розвитку та гармонійного функціонування суспільства на глобальному рівні.

Основоположники клубу мали свою концепцію проблематики, яку поділяли не всі, бо вважали її дуже загальною. Пропонувалося вивчати окремі міста, шукаючи загальні проблеми урбанізованих комплексів. Але не це було метою клубу. Тому автори зі схожими думками відходили.

У світі достатньо спеціалістів, які цікавляться поліпшенням умов життя в міському середовищі, локальних дослідників тощо. Але людей, які займаються проблемою в усій своїй цілісності на той час не було.

Таким чином і знайшлася проблематика Римського клубу.

Ланки, які збирають ці проблеми у одну картину:

Безконтрольне поширення людської раси нашою планетою

Нерівність та неоднорідність суспільства

Соціальна несправедливість

Голод та недоїдання

Поширення бідності

Безробіття

Манія зростання

Інфляція

Енергетична криза

Наявна сьогодні нестача ресурсів, яка тільки зростає і потенційно може бути критичною

Протекціонізм

Неграмотність і застаріла система освіти

Бунти серед молоді
Відчуженість
Занепад населених пунктів
Злочинність
Наркоманія
Вибух насильства
Поширення поліцейської влади
Торттури і терор
Нехтування законом і порядком
Ядерне божевілля
Політична корупція
Бюрократизм
Деградація навколишнього середовища
Занепад моральних цінностей
Втрата віри
Відчуття нестабільності
Неусвідомленість цих труднощів, та взаємозв'язків між ними

Такий ось список, звісно, він далеко не повний, але демонструє нам заплутаний клубок, який Римський клуб вважає проблематикою.

Проблематика, яку ставить перед собою Римський клуб, є вкрай складною та багатогранною, охоплюючи різноманітні аспекти сучасного суспільства та світового порядку. Збір цих проблем у єдину картину свідчить про глибоку та всебічну нестабільність у різних сферах життя людей по всьому світу. Від нерівності та голоду до екологічних криз та політичної корупції — ці проблеми взаємопов'язані та вимагають комплексного підходу для їх вирішення.

Безумовно, досягнення стабільності та благополуччя на планеті вимагає спільних зусиль на різних рівнях — від місцевих спільнот до міжнародних організацій. Важливо усвідомлювати не тільки окремі проблеми, але й їх взаємозв'язки та системні причини. Тільки тоді можна розробити ефективні стратегії та політики, спрямовані на забезпечення сталого розвитку та підвищення якості життя всіх людей на Землі.

Знання ідей Римського клубу дозволяє зробити кілька важливих висновків:

Необхідність стратегічного мислення: Ідеї Римського клубу підкреслюють важливість стратегічного підходу до глобальних проблем. Організація ставить за мету аналізувати майбутні тренди та розробляти стратегії для сталого розвитку, що свідчить про необхідність довгострокового планування та дієвого управління.

Важливість міждисциплінарного підходу: Римський клуб об'єднує експертів з різних галузей знань, щоб аналізувати складні проблеми з різних перспектив. Це підкреслює важливість міждисциплінарного підходу та взаємодії між науковцями, політиками, бізнес-лідерами та громадськістю.

Активна участь громадськості: Римський клуб активно залучає громадськість до дискусій та дій для вирішення глобальних проблем. Це підтримує важливість участі громадськості в прийнятті рішень та реалізації стратегій.

Отже, знання ідей Римського клубу допомагає нам зрозуміти важливість стратегічного мислення, міждисциплінарного підходу та активної участі громадськості в боротьбі з глобальними викликами.

Розділ 2. Доповіді Римського клубу про загрози глобального розвитку

2.1."Світова динаміка"

Звіт "Світова динаміка" (World Dynamics), опублікований у 1970 році, став однією з перших фундаментальних праць, підготовлених для Римського клубу. Його автором був відомий американський вчений Джей Форрестер з Массачусетського технологічного інституту.

Основні ідеї звіту "Світова динаміка":

1. Застосування методів системної динаміки та комп'ютерного моделювання для дослідження глобальних тенденцій та взаємозв'язків в розвитку людської цивілізації.

2. Побудова світової моделі з урахуванням основних факторів - населення, капіталовкладень в промисловість, забруднення навколишнього середовища, виснаження природних ресурсів.
3. Висновок про те, що за умови збереження існуючих тенденцій зростання, людство неминуче зіткнеться з колапсом в результаті вичерпання ресурсів та критичного забруднення довкілля.
4. Попередження про загрозу стрімкої деіндустріалізації та зубожіння населення світу в разі продовження неконтрольованого зростання.
5. Висунення гіпотези про існування "меж зростання" через фізичні обмеження земної біосфери.
6. Необхідність переходу людства до стану "глобальної рівноваги" шляхом обмеження зростання населення та капіталовкладень.

Хоча модель Форрестера критикували за спрощення, звіт "Світова динаміка" справив величезний резонанс і став каталізатором подальших системних досліджень глобальних проблем людства в рамках діяльності Римського клубу.

"Світова динаміка Форрестера" - це модель, розроблена Джей Іліффом та Деніелом Медовим під керівництвом Джеймса Форрестера в 1970 році. Ця модель відома також як "Модель світової динаміки" або "Модель Динаміки Человічества".

Модель Світової Динаміки Форрестера була розроблена для аналізу імплікацій економічного зростання та ресурсної динаміки на світовому рівні. Вона стала важливим інструментом для розуміння взаємозв'язків між різними галузями та складними динаміками, які впливають на глобальний розвиток.

Модель Форрестера базувалася на системному підході та включала в себе різні фактори, такі як народжуваність, смертність, ресурси, економіка, забруднення навколишнього середовища тощо. Вона дозволила прогнозувати різні сценарії розвитку світової системи на основі взаємодії цих факторів.

Модель Форрестера використовувалася як інструмент для прийняття рішень на різних рівнях, від урядових до корпоративних, і допомагала розуміти можливі наслідки різних політик та стратегій. Вона продовжує залишатися важливим джерелом для аналізу глобальних тенденцій та розвитку світової економіки.

"Світ 1" і "Світ 2" - це поняття, що було введено в 1970-х роках, спираючись на дослідження та концепції, розвинуті клубом Римського клубу. Вони відображають два різних шляхи розвитку людства в майбутньому.

1. **Світ 1:** Цей сценарій передбачає продовження тенденцій, характерних для сучасного світу: зростання населення, економічний розвиток, енергетичні потреби, технологічний прогрес і т. д. У цьому сценарії розвиток відбувається за умов постійного збільшення обсягів споживання ресурсів та енергії.

2. **Світ 2:** Цей сценарій відображає потребу в переході до більш сталого та збалансованого способу життя. Він передбачає зміни в уявленні про успіх, більш рівномірне розподілення ресурсів, зменшення впливу людської діяльності на навколишнє середовище та збереження природних ресурсів.

Обидва ці сценарії підкреслюють важливість управління ресурсами та розвитку, а також викликають до уваги необхідність змін у сучасній моделі розвитку, щоб забезпечити сталість та екологічну збалансованість нашого світу. Вони також стали ключовими поняттями в обговоренні сталого розвитку та глобальних проблем.

2.2. "Межі зростання" - попередження про ресурсні обмеження

Передумови та обставини створення доповіді.

Наприкінці 1960-х років стала очевидною стурбованість наслідками стрімкої індустріалізації, зростання населення та економічної активності для навколишнього середовища. У цьому контексті новостворений Римський клуб вирішив ініціювати глобальне дослідження для аналізу перспектив подальшого розвитку людства та потенційних обмежень. Для проведення дослідження була

сформована міждисциплінарна команда під керівництвом Денніса Медоуза з Массачусетського технологічного інституту.

Денніс Медоузс був ключовою фігурою в створенні Римського клубу та його глобального дослідження, яке стало відомим як "Звіт про межі зростання" (The Limits to Growth). Це дослідження, опубліковане в 1972 році, викликало значний резонанс і великий інтерес у громадськості, політичних колах та наукових спільнотах.

У Звіті про межі зростання Медоузс та його колеги зазначили, що нинішній шлях розвитку суспільства, заснований на нескінченному економічному зростанні в умовах обмеженості ресурсів планети, несе серйозні ризики для майбутнього. Вони висунули концепцію, що існують "межі зростання" (limits to growth), які обмежують потенційне зростання суспільства через обмеженість доступних природних ресурсів та здатність планети вбирати відходи.

Це дослідження стверджувало, що якщо суспільство продовжуватиме експлуатувати ресурси без обмежень, це призведе до колапсу в економічному, соціальному і екологічному вимірах. Звіт став провідним документом в області екологічної економіки та сталого розвитку, наголошуючи на необхідності змінити спосіб виробництва та споживання для забезпечення довгострокової стійкості суспільства.

Висновки Звіту про межі зростання спонукали до глибоких роздумів і стимулювали появу нових досліджень та ініціатив у сфері сталого розвитку. Вони також викликали обговорення щодо необхідності системних змін у політиці, економіці та соціальній сфері для забезпечення життєздатності суспільства в умовах обмежених ресурсів та екологічних проблем.

Для моделювання глобальних трендів використовувався підхід системної динаміки, розроблений Джеєм Форрестером. Тобто Методологію та припущення моделі "Світ-3". У ній були задіяні основні змінні: населення світу, невідновлювані ресурси, забруднення довкілля, харчові запаси, промислове виробництво.

Сьогодні дослідники використовували різні припущення щодо сценаріїв розвитку цих змінних у часі, базуючись на статистичних даних.

Ключові висновки доповіді:

- В умовах подальшого зростання населення та економіки згідно наявних трендів людство невідворотно наражатиметься на вичерпання запасів природних ресурсів.
- Обмеженість мінеральних, енергетичних та сільськогосподарських ресурсів означає фізичні межі для економічного зростання.
- Різке збільшення забруднення та деградація навколишнього середовища стануть критичними проблемами до 2100 року.

У доповіді була зазначена теза про "стійкий стан". Пропонується альтернативний підхід до глобального розвитку, який спрямований на збереження ресурсів та уникнення колапсу.

Основні принципи цієї тези включають:

1. Стабілізація населення: Згідно з цією тезою, важливо зупинити ріст населення, оскільки це допоможе уникнути перевитрати ресурсів та подальшого зростання екологічного тиску на планету.

2. Припинення економічного зростання: Замість безконтрольного економічного зростання, пропонується перехід до циклічних моделей виробництва та споживання. Це може включати перехід до економіки, яка базується на використанні відновлюваних джерел енергії та зменшенні відходів.

3. Баланс між потребами людей та біосфери: "Стійкий стан" передбачає досягнення балансу між задоволенням обґрунтованих потреб людей та збереженням природних ресурсів та екосистем.

4. Обмеження зростання як можливість для розвитку: Замість розглядання обмеження зростання як кризи, ця теза розглядає його як можливість для сталого довгострокового розвитку. Обмеження зростання може сприяти збереженню ресурсів та створенню більш стабільної та здорової економіки.

Теза про "стійкий стан" відображає стратегічний підхід до глобального розвитку, спрямований на збереження природних ресурсів та створення умов для сталого розвитку суспільства.

Теза про "стійкий стан" показує необхідність переосмислення нашого способу життя та економічного розвитку для збереження ресурсів планети та уникнення екологічного кризу. Замість безконтрольного зростання, цей підхід пропонує перехід до стабільних та урівноважених моделей розвитку, які враховують потреби сьогодення без шкоди майбутнім. Важливо розуміти, що обмеження зростання та перехід до "стійкого стану" не лише необхідні, але й можливі для досягнення сталого та гармонійного розвитку як на рівні окремих країн, так і в глобальному масштабі. Це вимагає спільних зусиль на рівні міжнародних організацій, урядів, громадськості та приватного сектору для

розробки та впровадження стратегій, спрямованих на досягнення сталості та збереження нашої планети для майбутніх поколінь.

Доповідь "Межі зростання" спричинила широкий резонанс і гострі дебати в наукових, політичних та ділових колах. Одні критикували доповідь за методологію, припущення та невизначеність прогнозів, інші схвалювали її висновки. Незважаючи на критику, доповідь суттєво підвищила обізнаність громадськості щодо ресурсних обмежень зростання.

Дана робота Римського клубу "Межі зростання" ілюструє важливість усвідомлення обмежень, які накладають нашому суспільству ресурси планети. Зростаюча глобальна населення, споживання ресурсів та виробництво викидів ставлять під загрозу нашу здатність забезпечити собі життєво важливі ресурси у майбутньому.

Попередження про ресурсні обмеження заохочує нас до розгляду більш ефективних та сталіших моделей розвитку, що враховують потреби майбутніх поколінь. Це вимагає переосмислення наших споживчих практик, розвитку технологій, що зменшують навантаження на екосистеми, а також впровадження політик, спрямованих на раціональне використання ресурсів та збереження природного середовища.

Продовження інвестицій у дослідження нових технологій, альтернативні джерела енергії та екологічно чисті методи виробництва стануть ключовими складовими для подолання цих викликів. Важливо звертати увагу на ресурсоощадність, впровадження циркулярної економіки та розвиток інновацій, що сприяють сталому розвитку. Тільки шляхом спільних зусиль та свідомого

вибору можемо забезпечити собі життя в гармонії з природою на тривалий термін.

2.3 «Перша світова революція» - концепція Римського клубу

Доповідь "Перша глобальна революція", опублікована Римським клубом у 1991 році, наголошувала на важливості глобальних проблем, зокрема екологічних, економічних та соціальних криз. Автори закликали до "глобальної революції" для переходу на шлях сталого розвитку. Доповідь виділила 10 ключових проблем, включаючи економічну нерівність між Північчю та Півднем. Запропоновано новий економічний порядок, спрямований на ліквідацію цього

розриву через перерозподіл ресурсів та спільні глобальні зусилля. Ще одне питання, яке цікавило авторів доповіді. Вони розглядали зростання чисельності населення планети та загрозу світової продовольчої кризи як тісно взаємопов'язані проблеми, які потребують негайних скоординованих дій на глобальному рівні для їх вирішення в інтересах усього людства.

Зростання народонаселення:

- Відзначалося стрімке зростання світового населення, особливо в країнах, що розвиваються.
- Наголошувалося, що таке зростання посилює навантаження на обмежені ресурси планети.
- Пропонувалися заходи для стабілізації приросту населення через поширення освіти, підвищення статусу жінок тощо.

Нестача продовольства:

- Підкреслювалася загроза світової продовольчої кризи через нездатність сільського господарства забезпечити зростаюче населення їжею.
- Відзначалася деградація земель, дефіцит води, виснаження ґрунтів через нераціональне землеробство.
- Пропонувалися шляхи підвищення врожайності, раціонального використання ресурсів, змін у харчових звичках населення.

Взаємозв'язок:

- Демонструвалася пряма залежність між зростанням населення та зростаючим дефіцитом продовольства.
- Наголошувалося, що лише комплексний підхід до стримування приросту населення та підвищення продуктивності сільського господарства може розірвати це зачароване коло.

Доповідь Римського клубу також закликала до "глобальної революції" у ставленні до природи та енергетичної політики для забезпечення сталого розвитку людства в гармонії з планетою.

Ось проблеми, виділені в доповіді:

Деградація навколишнього середовища:

Наголошувалося на критичному стані довкілля через забруднення, вирубку лісів, знищення екосистем.

Відзначалося, що руйнування природи підриває здатність планети підтримувати життя.

Пропонувалися шляхи збереження біорізноманіття, раціонального природокористування.

Зростання потреби в енергії:

Відзначалося стрімке зростання енергоспоживання у світі, особливо через індустріалізацію.

Наголошувалося на вичерпності традиційних викопних видів палива.

Підкреслювалася необхідність переходу на відновлювані, екологічно чисті джерела енергії.

Парниковий ефект:

Висвітлювалася проблема зміни клімату через викиди парникових газів від спалювання викопного палива.

Попереджалося про загрози глобального потепління для екосистем і людства.

Пропонувалися заходи зі скорочення викидів, енергоефективності, розвитку "зеленої" енергетики.

Взаємозв'язок:

Наголошувалося, що ці проблеми тісно пов'язані між собою і потребують комплексного підходу.

Зазначалося, що подолання енергетичної та кліматичної криз має відбуватися з збереженням навколишнього середовища.

Проблема стрімкої урбанізації та утворення міст-гігантів, особливо в країнах, що розвиваються.

Відзначалися дуже високі темпи урбанізації та зростання міського населення у світі, зокрема в країнах Азії, Африки та Латинської Америки.

Наголошувалося, що в багатьох мегаполісах країн, що розвиваються, відбувається неконтрольована урбанізація, що призводить до значного погіршення умов життя та екологічних проблем.

Підкреслювалися такі негативні наслідки швидкої урбанізації, як перенаселеність, забруднення, безробіття, нестача житла, транспортний колапс тощо.

Висловлювалося занепокоєння щодо неспроможності влади великих міст впоратися з потоком нових мешканців та забезпечити їх базові потреби.

Пропонувалися заходи з належного планування та регулювання урбанізаційних процесів, розвитку інфраструктури, створення робочих місць.

Наголошувалося на необхідності інтегрованого підходу до вирішення проблем міст у зв'язку з іншими глобальними викликами, зокрема зростанням населення.

Отже, неконтрольована урбанізація та утворення перенаселених міст-гігантів у країнах, що розвиваються, розглядалася у доповіді як серйозна проблема, що потребує термінових заходів на місцевому та глобальному рівнях для забезпечення сталого розвитку міст.

Доповідь закликала до "глобальної революції" у ставленні до навколишнього середовища, споживання ресурсів, розподілу багатства, демографічної політики тощо. Лише так, на переконання Римського клубу, людство може досягти сталого розвитку і подолати виклики, що загрожують існуванню цивілізації.

У доповіді "Перша глобальна революція" наголошувалося на необхідності переходу до нової системи людських цінностей, яка б більше наголошувала на нематеріальних аспектах життя - духовності, емоційному та культурному розвитку. Критикувалося надмірне захоплення матеріальними статками та споживацтвом, що може призвести до емоційної порожнечі та відчуження людини. Підкреслювалася важливість врахування "людського виміру" при вирішенні глобальних проблем, а не лише економічних чи екологічних аспектів. Пропонувалося досягти балансу між матеріальним забезпеченням та задоволенням "нематеріальних" потреб людини.

Окремо висувалася загальна проблематика керованості: проблема сучасних демократій, тобто національний рівень; що більш тривожно – глобальне урядування.

На прикладі 1992 року бачимо, що занепокоєння не даремні. Якщо Всесвітній форум ледь впорався з простою ланкою: зв'язок розвитку із навколишнім середовищем. То яким чином організувати міжнародний орган чи систему, яка змогла б взяти під опіку та контролювати всі 10 глобальних проблем, виділених вище, разом? Римський клуб, власне, і дає варіант, єдиний на сьогодні, - встановлення пріоритетних дій, що будуть покроково вирішувати проблему.

Резолютив. У доповіді підкреслювалася потреба у системному підході на глобальному рівні залученням всіх секторів суспільства для вирішення взаємопов'язаних проблем. Пропонуються такі заходи:

- Перехід від військового до цивільного виробництва;
- Нова екологічна політика, фокусована на глобальній кампанії з енергоефективності;
- Ініціативи з розвитку Півдня, включаючи контрацепцію, з акцентом на сільську місцевість;
- Серйозна позиція щодо міжнародного консенсусу в урядуванні;

- Систематична освітня діяльність та використання засобів масової інформації;
- Глобальне підвищення обізнаності на основі розуму і солідарності.

Поміж позитивними ініціативами, зазначається необхідність урахування політичних, економічних та соціальних складнощів, які можуть ускладнити реалізацію проектів.

Концепція "Першої світової революції", яку пропонує Римський клуб, є важливим кроком у розумінні та вирішенні проблем глобального розвитку. Ця концепція передбачає не тільки потребу в системних змінах у соціально-економічній сфері, але й у глибокому переосмисленні наших цінностей та підходів до взаємодії з природою.

За допомогою цієї концепції, Римський клуб спонукає нас подивитися на глобальні проблеми не як на окремі випадки, а як на системні виклики, які потребують комплексного підходу та колективних зусиль для їх вирішення. Ключові аспекти цієї концепції, такі як необхідність збереження ресурсів, розвиток стійких економічних моделей та зміни у способі мислення суспільства, мають потенціал змінити наш погляд на світ та вплинути на подальший розвиток людства.

Отже, концепція "Першої світової революції" відкриває шлях до створення більш стійкої, справедливої та екологічно збалансованої світової спільноти, де люди та природа можуть існувати у гармонії, забезпечуючи благополуччя і безпеку для всіх.

Після опублікування цієї доповіді, у 1992 році відбувся Всесвітній форум. Його було проведено в Ріо-де-Жанейро, Бразилія, а не в Римі. Ця подія відома як Саміт Землі або Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку. Це була одна з найбільших зустрічей на вищому рівні, коли-небудь проведених на планеті, з участю 172 урядів та близько 108 лідерів держав і урядів. Головною метою було розробити програму сталого розвитку для подолання екологічних проблем планети.

На саміті були прийняті кілька важливих документів, зокрема Порядок денний на XXI століття, Рамкова конвенція ООН про зміну клімату та Конвенція про біологічне різноманіття.

Ця подія стала поворотним моментом у зверненні міжнародної уваги на екологічні проблеми та сприяла підвищенню обізнаності про необхідність сталого розвитку.

Одним із підсумків форуму, та дебатів на ньому став висновок: на тій стадії розвитку, де ми із вами знаходимося, неможливо відокремити навколишнє середовище від прогресу.

Саміт Землі у Ріо-де-Жанейро виявився поворотним моментом у зверненні міжнародної уваги до екологічних питань та сприяв підвищенню обізнаності про необхідність сталого розвитку. Висновок, зроблений під час форуму, про те, що неможливо відокремити навколишнє середовище від прогресу, визначив нову парадигму відносин між людством та природою.

Розділ 3. Перспективи та сценарії глобального розвитку за Римським клубом

3.1. Загрози глобального розвитку

Ми маємо хвилюватися про загрози глобального розвитку, оскільки вони можуть мати серйозні наслідки для всього людства і планети в цілому. Зміна клімату, виснаження природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища та втрата біорізноманіття загрожують нашому екологічному здоров'ю і можуть призвести до катастрофічних наслідків для природних екосистем. Економічні

кризи, соціальні конфлікти та політичні нестабільності можуть призвести до зростання бідності, соціальної напруги і конфліктів між країнами. Терористичні загрози, війни та глобальні пандемії також можуть призвести до значних втрат людських життів і економічних втрат. Крім того, швидкі технологічні зміни можуть створити нові виклики, такі як безробіття внаслідок автоматизації робочих процесів або загрози кібербезпеки. Тому важливо усвідомлювати ці загрози і працювати над спільними рішеннями для їх запобігання та розв'язання.

Основні загрози можна поділити на такі пункти:

- Виснаження невідновлюваних природних ресурсів
- Деградація навколишнього середовища та втрата біорізноманіття
- Зростання соціально-економічної нерівності між країнами Півночі і Півдня
- Демографічний вибух у бідних регіонах
- Прогресуюча зміна клімату внаслідок антропогенних викидів
- Поширення збройних конфліктів, тероризму, нестабільності
- Дефіцит продовольства та питної води

3.2.Перспективи глобального розвитку

Існують також перспективи глобального розвитку, проте вони залежать від того, як ефективно ми впораємося зі складними викликами, які стоять перед світом. Наприклад, розвиток нових технологій, відновлювальних джерел енергії та стратегій збереження навколишнього середовища може сприяти створенню більш стійкої та екологічно безпечної економіки. Соціальні та політичні реформи можуть сприяти зменшенню нерівності та створенню більш справедливого суспільства. Крім того, міжнародна співпраця та дипломатичні угоди можуть допомогти вирішити глобальні проблеми, такі як зміна клімату, розподіл ресурсів та міжнародні конфлікти.

Проте важливо усвідомлювати, що досягнення цих перспектив вимагатиме спільних зусиль і залучення всіх країн та громадян світу. Важливо також розуміти, що багато з цих викликів є взаємопов'язаними, і вирішення одного може вплинути на інші аспекти глобального розвитку. Таким чином, зосередження на співпраці, інноваціях та сталому розвитку може створити позитивні перспективи для майбутнього.

Найголовніше з перспектив глобального розвитку:

- Перехід до моделі сталого розвитку в гармонії з природою
- Подолання бідності та досягнення справедливого розподілу благ
- Стабілізація чисельності населення на прийнятному рівні
- Розвиток "зеленої" економіки та відновлюваних джерел енергії
- Збереження екосистем та біорізноманіття для майбутніх поколінь
- Формування нової системи глобального врядування для ефективного реагування на виклики
- Зміна світогляду на засадах поваги до природи та соціальної справедливості

3.3. Концепція сталого розвитку у глобальному вимірі як утілення ідеї світової держави

Починаючи з 1972 року, Римський клуб запросив 23 доповіді від провідних вчених щодо можливих підходів до досягнення сталого людського розвитку в умовах обмеженості ресурсів та глобалізованих екологічних екстерналій.

Науковий фундамент глобальної теорії сталого розвитку був закладений у 1971 році, коли автор теорії системної динаміки Д. Форрестер вперше опублікував результати комп'ютерного моделювання людського розвитку, яке через рік популяризував його учень Д. Медоуз.

А. Печчеї вважав, що конкуренція між національними державами за ресурсами та економічний розвиток призводять до нераціонального використання ресурсів. Він вважав, що право національних держав на повний суверенітет над природними ресурсами є деструктивним для подальшого розвитку людства. Він закликав до розгляду природних ресурсів як спільної спадщини всього людства, яка повинна передаватися майбутнім поколінням з мінімальним виснаженням або забрудненням.

Вчені вважають, що транснаціональні корпорації мають можливість оптимізувати використання природних ресурсів, покращувати умови праці та сприяти фінансуванню досліджень нових технологій і переробки відходів. А. Петчей стверджує, що "соціальна відповідальність у сучасній системі виробництва стала настільки домінуючою, що її більше не можна приносити в жертву мотиву прибутку". Тому він пропонує, щоб бізнес спрямовував свою прибутковість на суспільне та соціальне благо, а не навпаки.

Петчей пропонує надати транснаціональним корпораціям недержавний статус, переведення їх під егіду ООН, щоб започаткувати новий етап у розвитку відносин між ними та державою. Його ідея полягає в створенні у глобальному виробничому секторі структур управління, подібних до тих, що діють у сфері фінансування світової торгівлі, виробництва продуктів харчування та фармацевтики.

Багато науковців вважають, що фундаментальні еколого-економічні суперечності сучасної економіки можна розв'язати лише за умови впровадження нової моделі господарювання, заснованої на повній інтенсифікації та

екологізації. Вони вважають, що перехід до моделі сталого розвитку можливий лише в глобальному масштабі і "вимагає докорінної зміни суспільних відносин".

Цей процес, відомий як глобалізація, набуває обертів. Однак з його розвитком зростає і опір національних держав, які розглядають глобалізацію як створення механізму правового примусу для вирішення ключових питань, що стосуються їхньої безпеки.

Лідери світової програми примусової глобалізації стверджують, що сталий розвиток має бути глобальним, оскільки Земля є єдиною матеріальною системою у Всесвіті.

У таких умовах, стратегії підтримки стійкості національних економічних систем варто шукати в стратегічному розвитку, де держава виступає ключовим інститутом для реалізації цього підходу.

Досвід найменш підготовлених країн (до яких належить і Україна) у подоланні нинішньої глобальної кризи, яка вплинула на них найсильніше, показує, якими є найважливіші передумови сталого розвитку. Їх можна підсумувати наступним чином:

1. Сильна національна еліта, спрямована на інновації та незалежний розвиток.
2. Наявність національної стратегії захисту національних інтересів.
3. Активний розвиток науки та освіти як основи соціально-економічного прогресу.
4. Підтримка основних галузей національної економіки та будівництво міжгалузевої економіки.
5. Систематичне формування системи ресурсозабезпечення національної економіки.
6. Зміцнення обороноздатності та готовність до захисту національних інтересів.

7. Розвиток цивілізаційного статусу, включаючи національну культуру та історичні традиції.

Розділ 4. Значення та вплив діяльності Римського клубу

4.1 Досягнення Римського клубу

Станом на 2023 рік основними досягненнями та напрямками діяльності Римського можна виділити:

1. Продовження системного аналізу глобальних криз у сферах клімату, навколишнього середовища, демографії, економіки, конфліктів тощо через випуск нових аналітичних доповідей.
2. Акцент на необхідності термінової дій зі стабілізації клімату та переходу на низьковуглецеву модель розвитку відповідно до Паризької кліматичної угоди.
3. Пошук нових підходів до подолання зростаючого розриву у розвитку між багатими і бідними країнами, боротьби з бідністю, забезпечення права на гідне життя.

4. Просування концепції нової економіки замкненого циклу, заснованої на принципах кругової моделі та мінімізації відходів.
5. Розробка пропозицій щодо створення більш ефективної системи глобального врядування у відповідь на транскордонні виклики.
6. Обговорення викликів четвертої промислової революції, діджиталізації, штучного інтелекту та їхнього впливу на суспільство.
7. Залучення громадянського суспільства, молоді, бізнесу до процесів сталих трансформацій через діалоги та партнерські ініціативи.
8. Співпраця з ООН, іншими міжнародними організаціями, аналітичними центрами у царині вивчення та просування сталого розвитку.

Таким чином, у 2023 році Римський клуб продовжував відігравати провідну роль глобального "мозкового центру", що генерує ідеї та пропонує шляхи вирішення нагальних глобальних проблем людства в інтересах сталого майбутнього.

4.2 Критика, дискусії та підтримка.

Після заснування Римського клубу у 1968 році виникла критика щодо його діяльності та ідей, а також розпочалися активні дискусії з приводу прогнозів та рекомендацій, що надавалися клубом. Ось деякі основні напрями критики та обговорення:

Політичний вплив. Деякі критики вважали, що Римський клуб створений групою впливових осіб і використовувався для просування їхніх власних інтересів або певних політичних агенд.

Достовірність прогнозів. Були підняті питання щодо точності прогнозів, що надавалися Римським клубом. Деякі прогнози не виправдалися у майбутньому, що породжувало сумніви щодо методології та експертності клубу.

Соціальна еліта. Римський клуб часто критикували за те, що він складався з елітарної групи експертів та вчених, яка не представляла різноманітність глобальних поглядів та інтересів.

Збалансованість поглядів. Були скарги щодо того, що Римський клуб підтримував певні ідеї та підходи, іноді не враховуючи альтернативні точки зору або критичні перспективи.

Ефективність рекомендацій. Існували дебати щодо того, наскільки ефективними були рекомендації Римського клубу у вирішенні глобальних проблем та покращенні ситуації у світі.

Заперечення концепції обмеженого зростання. Представники бізнесових та урядових кіл заперечували висновок клубу про неминучість вичерпання ресурсів та необхідність обмежити економічне зростання. Це сприймалося як загроза капіталістичній системі.

Звинувачення в "неомальтузіанстві". Римський клуб критикували за нібито песимістичні прогнози щодо зростання населення та нестачі ресурсів, порівнюючи з ідеями Мальтуса.

Побоювання щодо глобального управління. Деякі політичні кола вбачали в ідеях клубу спробу запровадити наддержавні механізми світового планування та управління.

Регіональні відмінності та інтереси. Представники країн, що розвиваються, вбачали в позиції клубу загрозу власним інтересам розвитку та подолання відсталості.

Ідеологічні суперечки. Під час "холодної війни" ідеї клубу часто розглядалися крізь призму протистояння капіталізму та соціалізму.

Ці критичні погляди та дискусії після заснування Римського клубу свідчать про значимість та вплив цієї організації в глобальному контексті, а також про необхідність критичного мислення та обґрунтування діяльності подібних міжнародних організацій.

Висновок

Римський клуб, як неурядова організація, протягом десятиліть відігравав важливу роль у глобальній дискусії щодо проблем глобального розвитку та загроз, які стоять перед людством. Заснований у 1968 році, клуб швидко став центром аналізу та досліджень з питань сталого розвитку, ресурсної обмеженості, демографічних та екологічних проблем.

Метою та цілями діяльності Римського клубу було виявлення потенційних загроз та розробка стратегій для подолання цих проблем. Через свої доповіді та аналітичні матеріали, клуб приніс важливий внесок у формування глобального порядку денного, залучивши увагу громадськості, урядів та міжнародних організацій до критичних питань, що вимагали негайного вирішення.

У розділах моєї дипломної роботи детально розглянуті основні проблеми, які становлять загрозу глобальному розвитку, а також запропоновані можливі шляхи розв'язання цих проблем. Зокрема, розглянуті аспекти стійкого розвитку, майбутнє світової економіки, енергетичні та промислові перетворення, а також питання міжнародної безпеки та ролі освіти та науки.

Незважаючи на свій важливий внесок, Римський клуб також став предметом критики і оцінки, особливо у контексті його впливу на глобальну політику та співпрацю з іншими організаціями. Однак, з урахуванням постійно зростаючих викликів у сучасному світі, діяльність Римського клубу залишається актуальною і важливою для подальшого просування в напрямку сталого розвитку та забезпечення майбутнього покоління.

Список використаної літератури

